

1. ΠΑΡΑΙΤΗΣΗ Η ΑΝΑΧΩΜΑ

Μέσο: ΤΟ ΒΗΜΑ ΚΥΡΙΑΚΗΣ_ΒΙΒΛΙΑ

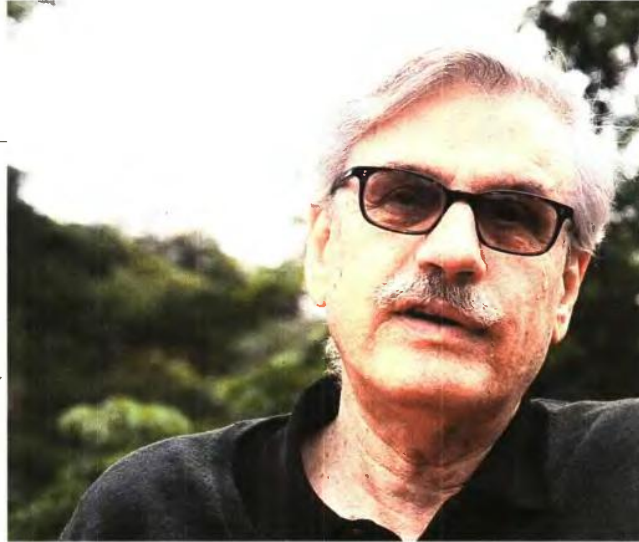
Ημ. Έκδοσης: . . . 21/02/2021 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 21/02/2021

Σελίδα: 5

Innews ΑΕ - Αποδελτίωση Τύπου - <http://www.innews.gr>

Δοκίμιο

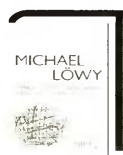

Τα στοχαστικά δοκίμια του Μικαέλ Λεβί αναδεικνύουν τη δεσπόζουσα θέση του πολιτισμικού πεσιμισμού: διόλου μοιρολατρική παραίτηση, αλλά επίκαιρη στάση απέναντι στο δυστοπικό τοπίο της καθημερινότητάς μας

Παραίτηση ή ανάχωμα;

Μια αναθεώρηση του πολιτισμικού πεσιμισμού του Μεσοπολέμου μέσα από τη στοχαστική μελέτη του Μικαέλ Λεβί

ΤΗΣ ΛΙΖΥΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΥ

MICHAEL LOWY
Κάρφα - Ουέλς - Μπένγκαμιν. Εγκώμιος του πολιτισμικού πεσιμισμού

Μετάφραση Κατερίνα Γούλα.

Εκδόσεις Μορφωτικού Ιδρυματος Εθνικής Τραπέζης, 2020, σελ. 104, τιμή 11 ευρώ

Ως όρος, ο **πολιτισμικός πεσιμισμός** (Kulturpessimismus) έχει μάλλον αρνητικές συνδηλώσεις: εκφράζει προς το τέλος του 19ου αιώνα την περιρρέουσα δυσανεξία απέναντι στη νεωτερικότητα, τον φιλελευθερισμό, την εκβιομηχάνιση, τον καπιταλισμό. Σημιασίζει έντονα τη γερμανική κουλτούρα από το 1890 έως το 1933 και ο κατά βάση συντηρητικός πυρήνας του αφήνει περιθώρια για εθνικιστικές και αντιστημικές τάσεις προλαίοντας το έδαφος για την εθνικοσοσιαλιστική ιδεολογία. Είναι όντως έτσι;

Ο Μικαέλ Λεβί, στα δύο δοκίμια του παρόντος βιβλίου («Γραφές από φως» και «Επαναστατικός πεσιμισμός») επιχειρεί να ανασκευάσει αυτή την αντίληψη. Στο ευρύτερο αυτό ρεύμα, παρατηρεί, ανήκουν ποικίλες φωνές και θα ήταν άστοχο να το ταυτίσει κανείς με τον αντιστημισμό, δεδομένου ότι στη γερμανόφωνη κουλτούρα της εποχής εντάσσεται όχι μόνον ένας εβραϊκός πολιτισμικός πεσιμισμός (Γιόζεφ Ροτ ή Στέφαν Τσβάιχ, μεταξύ άλλων), αλλά και ένας αριστερός πολιτισμικός πεσιμισμός, με έντονο εβραϊκό στοιχείο (π.χ. Κάφκα, Μπένγκαμιν, Σχολή της Φραγκφούρτης). Άλλωστε, πρόκειται για ένα πολιτισμικό κλίμα που υπερβαίνει την αρχική κοιτίδα του, την Κεντρική Ευρώπη, και την ιστορική φάση της αρχικής του διαμόρφωσης: η περίπτωση του *Όρσον Ουέλς* που μισόν αιώνα μετά τη γραφή της καφκικής *Δίκης* αναλαμβάνει να σεναριοποιήσει (1962) τον «επίκαιρο εφιάλη» της, είναι ενδεικτική της εμβέλειάς του.

Οι «Γραφές από φως» συνεξετάζουν το μοντό, δυσοίονο κλίμα που κυριαρχεί στο διανοητικό, ίσως, καφκικό κείμενο και την απόπειρα του Ουέλς να το «διαβάσει» με τον τρόπο του, παρεμβαίνοντας, διαθλώντας την αιγισματική γραφή μέσα από το σκηνοθετικό πρόσωπο και οδηγώντας την στην οθόνη. Προφανώς η χρονική μετατόπιση αρκεί από μόνη της για να διαβρωθεί το εγχείρημα: από τότε που γράφτηκε η *Δίκη* έχουν παρεμβληθεί κολλοσιαίες αλλαγές, το Ολοκαύτωμα, μια παγκόσμια σύρραξη, το επακόλουθο ψυχροπολεμικό κλίμα, ο μακαρθισμός, παράγοντες που δεν μπορεί να απαλείψει η αναγνωστική πρόκληση και από τους οποίους εκκινεί την προσέγγισή του ο Λεβί. Πολλοί υπογραμμίζουν τον προφητικό χαρακτήρα του καφκικού κειμένου. Εδώ, προτείνεται η συσχέτισή του με μια σειρά από μεγάλες αντιστημικές δίκες της εποχής που φαίνεται να επηρέασαν τη σύλληψη και τη γραφή του. Τονίζεται επίσης η μαρτυρημένη συμπάθεια που έτρεφε ο Κάφκα για τους ελευθε-

ριακούς, αναρχικούς κύκλους της Πράγας, και υπενθυμίζονται οι πολιτικοί δεσμοί του Ουέλς - ανήκε στους ελευθερόφρονες διανοούμενους των ΗΠΑ, με ενεργή συμμετοχή σε αντιαυταρχικές επιτροπές ενάντια στο αμερικανικό «κυνήγι μαγισσών».

Στη συνάντησή κειμένων και ταινίας, ο Λεβί επικεντρώνεται σε τρία κομβικά σημεία: τον πρόλογο, την ενόχλη, και την κατάληξη (εκτέλεση του Γιόζεφ Κ.). Δεν είναι π.χ. ασήμαντη η αντιμετάθεση της παραβολής «Ενώπιον του νόμου»: αφηρομένη σε ένα από τα τελευταία κεφάλαια του μυθιστορημάτων, γίνεται εναρκτήριο επεισόδιο στη φιλμική αφήγηση και φωτίζει προγραμματικά την εξέλιξή της. Ο δεσποτικός φύλακας της κλειστής πόρτας του Νόμου, η καθήλωσή του Κ. στο κατώφλι, η απαγορευμένη διέλευση, αποτελούν σχεδόν τη μήτρα της ταινίας και προοικονομούν πολλές από τις σκηνές και τα μετέπειτα μοτίβα. Η παραβολή, αποσπώμενη από το αρχικό της πλαίσιο, τη συζήτηση του Κ. με τον ιερέα εντός του καθεδρικού ναού, στέκει τώρα ως συμβολική απαγόρευση, προοδίδοντας εξαρχής διαφορετικές αποχρώσεις στην περιπέτεια του Κ. Ο Ουέλς άλλαξε σημαντικά και το φινάλε, καθώς η συμπεριφορά του Κ. του φαινόταν «πολύ παθητική» («...μετά τον θάνατο έξι εκατομμυρίων Εβραίων, ο Κάφκα δεν θα έγραφε το ίδιο πράγμα»). Η συνεξέταση μυθιστορημάτων και σεναρίου, με συγκεκριμένα παραδείγματα και επισημάνσεις, λειτουργεί προς όφελος του αναγνώστη - και του κινηματογραφόφιλου θεατή.

Η περίπτωση του *Βάλτερ Μπένγκαμιν*, συναιρώντας την επαναστατική πεσιμιστική σκέψη με την παράδοση του εβραϊκού μεσοπαιτισμού, διαμορφώνει έναν ιδιότυπο μαρξισμό με έντονη ελευθεριακή απόχρωση και με συγκεκριμένο στόχο: «να οργανώσει τον πεσιμισμό», ακριβώς για να προλάβει την έλευση του pessimism. Ο *απομαγευμένος* επαναστατικός ρομαντισμός του, η κριτική (ή και αρετική) στάση του στους κάθε λογής ολοκληρωτισμούς συνιστούν επίσης, κατά τον Λεβί, ένα «σήμα πυρκαγιάς» ή «προμηνυμα κινδύνου» εν όψει μιας απρόσδοξης και σαρωτικής κυριαρχίας των γραφειοκρατικών μηχανισμών.

Δύο στοχαστικά δοκίμια που αναδεικνύουν τη δεσπόζουσα θέση του πολιτισμικού πεσιμισμού: διόλου μοιρολατρική *παραίτηση*, αλλά επίκαιρη στάση και απάντηση στο δυστοπικό τοπίο της καθημερινότητάς μας.

Η κυρία Λίζυ Τσιριμώκου είναι ομότιμη καθηγήτρια στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης.